

Esperanton verbit (osa 1)

pääloukista aikamuotoihin ja modukseen

aŭtoro Juha Metsäkallas · publikigita 2018-11-27

Kahdessa aikaisemmassa [artikkelissa](#) tarkastelin suomen verbijärjestelmää. Nyt on vuorossa esperanton järjestelmä.

Esperanton verbijärjestelmä

Esperanton verbijärjestelmä rakentuu eri tavoin kuin suomen. Jotkin muodot ovat toki yksi yhteen mutta iso osa ei.

- pääloukka
- aikamuoto
- aspekti
- modus

Pääloukat

Esperanton aktiivi on samankaltainen suomen kanssa: joko tekijä ilmaistaa (*vi legas*) tai kyseessä on luonnonilmiötä kuvaava verbi (*pluvas, blovas, ŝtormas...*). Mitään muodollista subjektia ei siis tarvita kuten ei suomessakaan (vrt. *Det regnar/It rains/Es regnet/Il pleut/...*).

Passiivi sitä vastoin on [indoeurooppalaisten kielten](#) kaltainen. Toisaalta on suomen passiivia vastaava epä määräinen pronomini:

- *Sanotaan, että...*
- *Oni diras, ke...*

Toisaalta varsinainen passiivi on aina liittomuotoa käyttävä rakenne:

- *The house was sold by a broker.*
- *La domo estis vendita de peristo.*

Esperanton passiivi kuvaakin pikemmin objektin olotilan muutosta (ei myyty → myyty), joten muuttuvaa osaa (*la domo*) nimitetään esperantossa subjektiksi ja muutoksen aiheuttajaa (*peristo*) agentiksi.

Koska esperantossa passiivilauseen tekijä voidana ilmaista agenttirakenteen avulla, tekijäksi ei automaattisesti oleteta ihmistä tai elollista olentoa.

- *Arpakone arpoi numerot.*
- *La nombroj estis lotitaj de la lotomaŝino.*

Agenttirakennetta ei voi käyttää itseensä kohdistuvasta tekemisestä. Tällöin käytetään usein refleksiivistä verbiä suomen tapaan, joka ilmaistaan suomen tapaan päätteen avulla. Suomen -tuatyä -päätettä vastaa esperantossa -iĝi.

Vertailun vuoksi englannissahan refleksiivisyyttä ei juuri ilmaista mitenkään (*They open the door* ja *The door opens*) ja joissakin kielissä on käytössä refleksiivipronomini (*Hen öppnar dörren* vast. *Dörren öppnar sig*).

- *Ovi avautuu.*
- *La pordo malfermiĝas.*
- *The door opens.*
- *Dörren öppnar sig.*

Huomattakoon myös, ettei esperantonkaan refleksiiviverbeistä voi muodostaa passiivia.

☞☞ Aikamuodot

Esperantossa on kolme aikamuotoa (*verbotempo*):

- mennyt, preteriti: *legis*
- nykyinen, preesens: *legas*
- tuleva, futuuri: *legos*

Koska menneen ajan muotoja on vain yksi, sillä ei ole samanlaisia vivahteita kuin suomessa tai germaanisissa kielissä (vaikuttaako nykyhetkeen vai ei, onko asia uusi tms.). Tästä syystä esperanton preteritiä voidaan käyttää aina menneestä ajasta puhuttaessa.

- *Matti juoksi maratonin : Matti kuris maratonon.*
- *Matti on juossut maratonin : Matti kuris maratonon.*
- *Matti oli juossut maratonin : Matti kuris maratonon.*

Jos esperanton preteritin kanssa haluaa jonkin suomen aikamuotojen vivahteen mukaan, täytyy käyttää lisäsanoja: *ĵus, pasintjare,...*

Preesenssiä käytetään suomen tapaan sekä kuvaamaan juuri meneillään olevaa toimintaa että yleistä tekemistä:

- *Vi legas : Luet (parhaillaan)*
- *Infanoj kreskas : Lapset kasvavat (yleisesti)*

Futuuri kuvaa tulevaa tapahtumaa, mutta ainakin itselleni on epäselvää, milloin tämä tulevaisuus tapahtuu: ensi vuonna, huomenna vai millisekunnin päästä. Lahden kesäkurssilla tänä vuonna opettajamme ilmoitti kahvitauosta jotenkin sanoin *Ni iros drinki kafon* tarkoittaen, että nyt heti lähdetään. Minusta oli hämäävää, että tulevaisuus koitti virkkeen lopussa, parin millisekunnin kuluttua. Jos tälle linjalle lähdetään, nykyhetkeä ei oikeastaan ole, koska ihminen ei analogisena järjestelmänä toimi tuossa millisekuntti-skaalassa.

☞☞ Aspekti

Esperantossa aspektiksi voidaan laskea tapahtuman alkamista, äkkinäisyyttä osoittava etuliite

ek-: *Vi kuris*: Juoksit / *Vi ekkuris*: Aloit juosta, lähdit juoksemaan.

Toinen aspektiksi laskettava on pitkäkestoisuutta osoittava jälkiliite *-ad*: *Vi kuris*: Juoksit / *Vi kuradis*: Juoksentelit, juoksit pitkään.

Aikamuodon ja aspektin suhteen esperanto noudattaa slaavilaisten kielten linjaa eli pitää nämä kaksi käsitettä erillään. Nämä näkyy siinä, että molemmat em. liitteet voidaan ainakin teoriassa lisätä kaikkiin aikamuotoihin. *Vi ekkuradis*: Lähdit juoksentelemaan. Eri asia on, kuinka mielekästä tuollainen käyttö on – minusta ainakin on selvempää käyttää erillistä verbiä *komenci* tms. osoittamaan alkamista.

☞☞ Modus

Moduksia vastaavat esperantossa moodit, *modoj*, joita on neljä:

- *neŭtrala modo*: *legi*
- *reala modo*: *legis, legas, legos*
- *u-modo*: *legu*
- *us-modo*: *legus*

Nämä moodit eivät kuitenkaan vastaa suomen moduksia. Neŭtrala modo vastaa suomen A-infinitiiviä ja reala modo indikatiivia, mutta u-modo sekä imperatiivia että subjunktiivia – muttei osoita aikaa. U-modoa kutsutaan toisinaan esperantossa *volatiiviksi*. US-modo vastaa suomen konditionaalia, mutta sekään ei osoita aikaa. Tätä ”ajattomuutta” voi olla vaikea käsittää, ja se aiheuttaakin toisinaan ongelmia (tästä aiheesta toiste).

« osa 2 osa 4 »

La origina artikolo estas publikigita 2018-11-27 en la retejo **Finna bablejo** kun rubriko ”[Esperanton verbit \(osa 1\)](#)”. Ĉi tiu PDF-versio estas aŭtomate kreita 2021-11-29. Vidu ankaŭ la aliajn afiŝojn de tipo [artikoloj](#), [finnalingvaj](#).